

מכון שלום הרטמן • תכנית בארי

מטרות השיעור

1. התלמיד יבין שישנם מעשים בלתי הפיכים הגורמים לנזק בלתי הפיך. התלמיד יבין שעדיף להימנע ממעשים בלתי הפיכים אלו.
2. התלמיד יבין את ההשפעה השלילית של האדם הנוהג בוונדליזם.
3. התלמיד יראה את גלגוליו של פסוק מקראי עד למשמעות הרלוונטית לימינו.

מבנה השיעור

1. הפעלת פתיחה.
2. לימוד מקורות (אפשר בחברותות - קבוצות לימוד קטנות).
3. דיון מסכם.

מהלך השיעור

הפעלת פתיחה

הציגו בפני התלמידים את שלושת הסיפורים הבאים:

1. תלמידי יב' 3 טיילו בהרי אילת. במהלך הטיול הם טפסו להר גבוה המשקיף על הסביבה. הנוף היה יפה והאווירה הייתה שמחה. תלמידי הכיתה הרגישו שהם מגובשים לאחר שלוש שנים משותפות בתיכון. הם החליטו לבטא את הגיבוש: הם אספו אבנים ובעזרתן כתבו כתובת גדולה על ההר: "יב' 3 לנצח".
2. הוריו של גיא קנו לו מכנסיים חדשים. גיא הבחין שחבריו מסתובבים לאחרונה עם מכנסיים קרועים בברך. גיא רצה להיות אופנתי כמו חבריו. הוא לקח מספריים וגזר את המכנסיים החדשים בברך.
3. באחת המושבות הותיקות בארץ עמד במשך כמאה שנה צריף עץ קטן שכונה בשם "צריף המייסדים". צריף זה סימל עבור תושבי המושבה את ההיסטוריה של המושבה. הצריף עמד על קרקע פרטית. בעל הקרקע שנקלע לחובות כספיים החליט למכור את שטח האדמה לקבלן, שהרס את הצריף ובנה במקום מרכז מסחרי.

- ◀ מה משותף לכל שלושת הסיפורים? מהם השיקולים בעד ונגד המעשים המתוארים בסיפורים?
- ◀ כיצד לדעתכם היה ניתן לנהוג אחרת בסיפורים אלו?

נקודות לדיון

תכנית בארי

כיתה יב' ◀ דף מקורות

כִּי תִצּוֹר אֶל עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיָּהּ לְתַפְשָׁהּ, לֹא תִשְׁחִית אֶת
עֲצָהּ [הַעֵץ שֶׁלָּהּ] לְנִדְחָהּ [לְהַנִּיף] עָלֶיָּהּ גֶּרֶזָן, כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ
לֹא תִכְרוֹת, כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפְּנֵיהָ בַּמָּצוֹר.

בספר דברים מתוארים, בין השאר, חוקים שונים הנוגעים למלחמה. בתקופות קדומות היה נהוג לכרות עצים בזמן מלחמה. ("והפיתם כל עיר מבצר וכל עיר מבחור וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתמו וכל הקלקה הטובה תכאבו באבנים", מלכים ב' ג יט). החוק בספר דברים יוצא כנגד מנהג זה ואוסר עליו. נשאלת השאלה: מדוע אסור לכרות עצים במלחמה? נדמה שיש לכך שתי תשובות עיקריות: תשובה תועלתנית - אתה עצמך יכול לאכול מהעץ ולכן לא כדאי לך להשחית אותו. תשובה חינוכית מוסרית - העץ אינו לוקח חלק במלחמה. המלחמה היא זמנית והיא נובעת משנאה בין בני אדם. לעץ אין חלק בכך. בנוסף - גדילתו של העץ היא איטית. לוקח לו זמן רב להניב פירות. האם מלחמה זמנית תביא להרס בלתי הפיך על העולם?

שנמנענו מלכרות האילנות כשנצור על עיר, כדי להצר לאנשי העיר ולהכאיב לבותם, ועל זה נאמר: "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות". וכמו כן נכנס תחת זה הלאו [איסור] שלא לעשות שום הפסד, כגון לשרוף או לקרוע בגד, או לשבור כלי לבטלה וכל עניינים אלה וכל כיוצא שיהיה גם השחתה. זהו דרך החסידים ואנשי המעשה [הצדיקים], אוהבים השלום ושומרים בטוב הבריות, ולא יאבדו אפילו גרגיר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל, יצילו כל דבר מהשחית בכל כוחם. לא כן הרשעים, שמחים בהשחתת העולם, והם משחיתים את עצמם, במידה שאדם מודד גם מודדין לו, כלומר: בה הוא נדבק לעולם.

ספר החינוך מרחיב את הרעיון של "בל תשחית". בעוד התורה בספר דברים מתייחסת רק להשחתת עצים בזמן מלחמה, הרי שספר החינוך קובע שמדובר על השחתה של כל רכוש בכל זמן. לדברי ספר החינוך, הסיבה למצווה זו היא לחנך את האדם לאהוב את הטוב בעולם. כאן מציג ספר החינוך שני טיפוסים - הצדיק והרשע. הצדיק הוא אדם האוהב את הטוב בעולם. מתוך כך הצדיק אינו משחית את העולם ודואג לשמור עליו. הוא אינו רק מודע לסכנה שבהשחתה אלא פועל באופן אקטיבי למנוע את השחתת העולם. הרשע הוא אדם שגורם נזק לעולם ואף נהנה מכך. מתוך כך הוא גם משחית את עצמו. היחס המזלזל לעולם פוגע בסופו של דבר באדם עצמו (דוגמת התשדיר "זבל מי שמלכלך").

אנו מציעים לדון בסיכום במשמעות של "בל תשחית" לזמננו. ניתן להעלות שני נושאים מרכזיים: הוונדליזם: האופן בו הוא משחית את העולם ואת האדם עצמו, והשמירה על העולם בעידן בו הנזק האקולוגי בולט והרסני. ◀ כנגד הוונדליזם: ניתן להתייחס למקרה מסוים של ונדליזם - בבית הספר, בישוב או בכותרות העיתונים. ניתן לשאול: מה הנזק שנגרם ומהו הנזק הרחב יותר? מה מביא את האדם לנהוג בדרך זו? כיצד האמירה שהוונדליזם פוגע באדם עצמו באה לידי ביטוי במקרה המדובר? ◀ שמירה על העולם: כיצד השחתת העולם באה לידי ביטוי בתרבות הצריכה? (השלכת חפצים, השלכת סוללות בפח הזבל, זריקת מזון טוב למאכל וכו'). כיצד הנזק לעולם משחית גם אותנו, בני האדם? כיצד ניתן למנוע השחתה מיותרת בעולם שלנו?

1. דברים כ', יט

2. ספר החינוך, מצות לא תעשה תקכ"ט

דיון מסכם

על המקורות ◀ דף למורה

כִּי תִצּוֹר אֶל עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיָּהּ לְתַפְשָׁהּ, לֹא תִשְׁחִית
אֶת עֵצָה [העץ שלה] לְנִדָּח [להניף] עָלֶיָּהּ גִּרְזָן, כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל
וְאִתּוֹ לֹא תִכְרֹת, כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיהָ בַּמָּצוֹר.

- ◀ הסבירו את הציווי של התורה בפסוקים אלו.
- ◀ מדוע לדעתכם אסור לכרות עצים בשעת מצור במלחמה?
- ◀ נסו להסביר את הביטוי "כי האדם עץ השדה".
- ◀ הביאו דוגמאות מתחומים אחרים בהם ניתן להחיל את בל תשחית.

נקודות לדיון

שנמנענו מלכרות האילנות כשנצור על עיר, כדי להצר לאנשי
העיר ולהכאיב לבותם, ועל זה נאמר: "לא תשחית את עצה ...
ואותו לא תכרות". וכמו כן נכנס תחת זה הלאו [איסור] שלא
לעשות שום הפסד, כגון לשרוף או לקרוע בגד, או לשבור כלי
לבטלה וכל עניינים אלה וכל כיוצא שיהיה גם השחתה.
זהו דרך החסידים ואנשי המעשה [הצדיקים], אוהבים השלום
ושמחים בטוב הבריות, ולא יאבדו אפילו גרגיר של חרדל בעולם,
ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל,
יצילו כל דבר מהשחית בכל כוחם.
לא כן הרשעים, שמחים בהשחתת העולם, והם משחיתים את
עצמם, במידה שאדם מודד גם מודדין לו, כלומר: בה [בדרך
התנהגות זו] הוא נדבק לעולם.

- ◀ מה מוסיף ספר החינוך על הפסוקים מספר דברים?
- ◀ כיצד מתאר ספר החינוך את הצדיק?
- ◀ כיצד הוא מתאר את הרשע?
- ◀ מה ההשפעה של ההשחתה על נפש הרשע?
- ◀ כיצד לדעתכם ניתן לקחת את דברי ספר החינוך למציאות בה אנו חיים?
- ◀ מהו עיקר ההשחתה בימינו וכיצד ניתן להתמודד עם השחתה זו?

נקודות לדיון

2. ספר החינוך, מצות לא תעשה תקכ"ט